

Bojana Rogelj Škafar

LJUBEZEN JE V ZRAKU – LJUBEZENSKA DARILA V SLOVENSKI TRADICIJSKI KULTURI

*Razstava v Slovenskem etnografskem muzeju, 14.
februar – junij 2000*

Razstava Ljubezen je v zraku – ljubezenska darila v slovenski tradicijski kulturi avtorice Bojane Rogelj Škafar in oblikovalke Mojce Turk prinaša vedenje o tem, ob kakšnih priložnostih se je »delala ljubezen« med mladimi v slovenskem ruralnem okolju v 19. in v prvi polovici 20. stoletja, in o tem, kakšna ljubezenska darila so si poklanjali, da bi s tem izrazili svoja čustva. »Polemizira« pa tudi s sodobnostjo; na ogled smo namreč postavili tudi nekaj izdelkov, ki se jih danes kupuje in podarja tudi iz ljubezni.

Darila? Beseda, ki obeta, vzbuja misel na lepo, prijetno, celo bogato. Ljubezenska darila? Prejemali in darovali smo jih bolj ali manj vsi, jih še in upamo, da jih tudi bomo. Se o tem da povedati kaj oprijemljivega? Kaj splošnega, kar presega izkušnjo posameznika? Nedvomno.

Predmet obravnave je vreden globljega teoretičnega pretresa saj zanj velja, da je imel in ima pomembno vlogo tako v osebni življenju nekdanj in danes kot tudi v gospodarskih oblikah preteklih družb vse do potrošniške industrije

modernih časov. Na podarjanje lahko znatno vplivajo gospodarske in demografske spremembe. Darila so odraz upov in strahov ljudi. So medij za razkrivanje družbenega vedenja. Študij slednjega je okno, ki nudi razgled nad življenjem ljudi v času in prostoru.

Slovenski etnografski muzej hrani nekaj zbirk predmetov iz 19. in prve polovice 20. stoletja, za katere je izpričano, da so jih naredili in predali iz ljubezenskega nagiba. Pri nekaterih predmetih moremo slednje le predpostavljati na osnovi njihove izjemne okrašenosti, motivike, oblike, pojavljanja simbolov, ilustracij in napisov. Najbolj dražljivo pa je poglobljati se v okoliščine in priložnosti, v in ob katerih se je ljubezen porajala in se nekoliko pozneje materializirala v podarjenih predmetih; ti so bili narejeni ali naročeni tako in zato, da so simbolizirali darovalkino ali darovalčevo čustvo. Bili so prinašalci točno določenega sporočila.

Pripoved začenjajo pomladni svetniki sv. Vincencij, sv. Valentin in sv. Gregor. Sledijo jim priprošnjiki za bodoče zakonce sv. Anton

Padovanski, sv. Anton Puščavnik in sv. Neža. Razstava prinaša v nadaljevanju razvid raznovrstnih vedeževanj, ki so se jih sodeč po tem, kar lahko izvemo iz objavljenih virov, posluževala zlasti dekleta in z njimi skušala zvedeti za bodočega zakonskega partnerja ali si ga pridobiti. O tem, da so bila zlasti različna kmečka delovna opravila, ki so se jih udeleževali mladi in stari iz bližnje in daljne okolice, najboljša priložnost za spoznavanje, govori sledeči tematski sklop. Sejmi kot prizorišče spoznavanja mladih in kot mesto ponudbe predmetov, ki so jih zlasti mladci kupovali za svoje izbranke (lectova srca, glavniki, rute in nakit), so tisti element razstave, ki povezuje uvodne teme z izbranimi kolekcijami opredmetenih pričevalcev ljubezenskega čustva. Preslice kot deli kolovratov, dolge preslice, vretena, prostoročno oblikovano pecivo (npr. krajčki), mali kruhki v obliki srca ali romba, trniči, pisave za trniče, obodne škatle in

skrinjice, mošnjički za tobak, velikonočni pirhi z ljubezen izpovedujočimi napisi, pa šopki, so bili izpričano tudi ljubezenska darila. Leseni predmeti so bili izjemno rezbarsko krašeni ali živahno poslikani. Slednje velja tudi za pirhe. S krajčkom in malim kruhkom je deklica pokazalo večino oblikovanja testa. Često so tem predmetom dodali napise, imena, inicialke in letnice, s katerimi so označili njihovo funkcijo. Fantje so se trudili, da so dekletom na sejmi kupili čim lepšo »židano« ruto. Predmeti, ki so bili podarjeni iz ljubezni, so bili cenjena vrednota. To se je odražalo v dejstvu, da preslic po tem, ko jih niso več uporabljali, niso zavrgli in da so podarjene trniče, male kruhke in pirhe še dolgo hranili v spomin na darovalca in na nepozaben trenutek, ko so jih prejeli.

Razstavo predmetov, ki jih hrani Slovenski etnografski muzej, dopolnjujeta zasebni zbirki gospe Sinje Zemljič Golobove in gospoda Aleša Gačnika. Prva obsega izjemno rahločutno oblikovana ljubezenska, drobnih stihov polna, pisma, ki jih je ustvaril lastničin oče in namenil bodoči ženi oziroma lastničini materi. Druga, bolj šegava, je zbir razglednic

z ljubezensko motiviko. Najstarejše so iz začetka 20. stoletja, zbirka pa obsega še mlajše in tudi najnovejše primerke.

Našo pripoved konča razstavni sklop, v katerem ponujamo na ogled predmete, za katere predpostavljamo, da imajo dandanes funkcijo daril iz ljubezni, in opozarjamo na današnje oblike spoznavanja preko sodobnih medijev. Obiskovalce pri tem nagovarjamo, da nam razkrijejo in napišejo, kakšna in katera ljubezenska darila so darovali ali jih dobili.

Razstavno pripoved dopolnjujejo štiri oljne slike na platnih akad. slikarke Irene Romih, skulpturi iz žice akad. kiparja Jožefa Vrščaja in zvočna kompozicija Pastoralna fantazija Andreja Zdraviča.

Ob razstavi smo pripravili vodnik ob razstavi (slovensko-angleški, 140 strani) in replike muzejskih predmetov: prstana, broška, pisava za krašenje trničev ter poslikana (po originalu) in neposlikana obodna škatla.